
Tar Károly

Summa

Regényes életrajz

III.

Ezer kilométerekkel-2

Részlet

A pentalogia három kötete honlapunkon (aghegy.hhrf.org) és a Magyar Elektronikus Könyvtár jóvoltából olvasható: <http://mek.oszk.hu/12700/12720/>

El szó

Az író azt ír, amit akar – olvasom az egyik könyv kritikájában. Pedig találóbba volna az, hogy író az igazságot írja. A magáét. És ha ez olykor megegyezik a mások igazságával, akkor jó, de leírni minek... A közhelyeket kerülnie kell az írónak.

Fél esztendő megszakítással folytatom életrajzi regényem. Tamáskodásom csak részben adódott abból, hogy regényem elkészült és korrektúrázott három kötetéért „nem kapkodtak” a kiadók. A Kriterion formális szerződéssel, megalázó, havi nyugdíjam harmadának megfelelő honoráriummal „kispadjának szélén” tartja *A Boldog utcán innen* című első kötetemet, az Irodalmi Jelen kért, de nem kapott rá támogatást, és további ajánlásától elállott. Kételyeim eloszlátása miatt mindhárom elkészült kötetemből részleteket küldtem különféle folyóiratoknak. Közöltek belőle többek között a Kapu, a Várad, az Erdélyi Toll, a Szabadság Lászlóffy Csaba által szerkesztett Tetőn című melléklete és folyóiratomban, az Ághegyben olvasásra bocsájtottam, de a Magyar Elektronikus Könyvtárból is letölthető, számlálójából időnként több száz, olykor pedig ezernél is több olvasó érdeklődését nyugtázhattam.

2014 nyarán Stockholmban, Kolozsváron és Budapesten Moritz Livia tizenkét versem által ihletett képiállításon, Nistor Gáspár baráti segítségével, nyomdájában, hét kiadatlan könyvemből 20-50 nyomtatott ajándékpéldányokat osztogattam, hogy a visszajelzésekből lemérhessem önéletrajzi regényem olvashatósságát és emlékezőképességét is. Az eddig beérkezett megjegyzések alapján a kiigazításokat elvégeztem.

Egy hónapon át, miközben újraindításra buzdítottam és segitettem a tizenvalahány esztendővel azelőtt irányításommal alapított Tasnádi Tükör című helyi lapot, Tasnádra menekített könyvtáramban, kézirataimban, lapkollekcioimban búvárkodtam. Március 15-én a MÚOSZ Arany Toll-al ajándékozott meg, ilyenformán az eddigieknél elégedettebben tekintettem újságírói pályám során közölt írásaimra a két évtizeddel ezelőtti, a kolozsvári Igazságban, az Ifjúságunkban, a Napsugárban, az Erdélyi Naplóban, a Szabadságban és a többi erdélyi magyar lap megsárgult oldalain. Máig gyűjtött tanulságaim fényénél olvastam, olykor fejszórva, máskor némi büszkeséggel. Nem a magam

mentségét kerestem. Az érdekelt továbbra is – remélem, ez kiderül önéletrajzi írásom egészéből –, hogy mi az, ami megbocsáthatatlan tévedésem, és mi az, ami mások igyekezetéhez hasonlóan és bizonyíthatóan ellenállásunk jegyeit mutatja, hiszen szerény véleményem szerint a rendszerváltozás nem holmi kívülről reánk testált akarat eredménye, hanem saját, ilyen-olyan bátorságunk gyarapodó erejével következett be. Vallom, hogy az erdélyi magyarság és az egész román társadalom nem osztható két, élesen elválasztható csoportra: az elnyomottak és a hatalom, az ellenállók és a bennfentesek, a szabadsáért küzdők és az árulók stb. csoportjaira. A parancsuralmi rendszert nehezen tűrök ellenállása rengeteg féle volt, a különféle megnyilvánulásokban ki-ki a maga belátásának megfelelően viselkedett. A karrierjüket építők gátlástalansága, a törtető viselkedése szülte az újságíró körökben általánosan érzékelhető ellenállást és a fokozódó csömört a propaganda által unalomig erőltetett dicshimnuszok megfogalmazói és a lakkozók valószínűleg szívesen megmásító igyekezete ellen.

Ifjűnkásos korszakom dokumentumainak sokasága adja az alapot életrajzi regényem harmadik könyvének második kötetében. Ha csak a magam írásait és a fontosabb, olykor pedig önkéntelenül tolakodó emlékezéseimet vizsgálom, magától értetődő elfogultságom ellenére is hiszem, hogy az összeálló kép kordokumentumként hasznosítható és tanulságos olvasmányként sikeresen összeállhat ebben a kötetben is.

Summám alcíme szerint regényes életrajz. Elsősorban emlékirás, amit az erdélyi emlékirók virágkorából ismert művek hagyományának szellemében kívánok művelni. Annyiban regényes, amennyiben ezt a prózáimból és újságcikkeimből beiktatott szemelvények megengedik. Emlékszövegeimnek a szemelvényekkel való összevetéséből az olvasó, az esetleges ismétlődések ellenére, közelebb kerülhet ahhoz a valósághoz, amiről megélt dolgaimra emlékezve írtam és írok. Célom árnyaltabbá tenni képet, és érzékeltetni azt, hogy a valóságábrázolásban meddig jutottam, mennyire futotta erőmből, mennyit mutathattam fel, mit ábrázolhattam regényeimben, kisprózáimban, novelláimban, elbeszéléseimben és verseimben.

A Summa, terjedelme miatt két kötetre osztott harmadik könyvét újságírói pályámat meghatározó két lap, a kolozsvári Igazság és Bukarestben megjelenő Ifjűnkás szerkesztőségében eltöltött tanulságos évek alatt szerzett tapasztalataim gyűjteményének szántam, a publicisztikáimból válogatott szemelvények közelebb viszik olvasóimat emlékdarabokból összeálló szubjektív korrajzom megértéséhez, igazolják, vagy árnyalják állításaimat. Írói és újságírói pályám illyenszerű láttatását az ember tükörtartó természete indokolja. Ahhoz, hogy igazi magamat láthassam ebben az olvasók elé tárt tükörben, nemcsak lehetővé kell tennem a mások belelátását, hanem biztatnom is emlékezésem szavainak és régi szövegeimnek elemző továbbgondolására, saját élettapasztalataival történő kiegészítésére.

6. Régi köreim

A nekem kedves, sokak által szívesen olvasott *Regények színhelyén* riportsorozatomban ismertetését most abbahagyhatom, mert időközben, néhányhetes munkával *Kedves könyveim könyve* címmel háromszáz oldalas kötetbe gyűjtöttem mindannak a javát, amit

könyvekről írtam. Ezzel régi tervemet teljesítettem. Kiadó ebben most sem biztatott, csak az öregek szokása, amely most már engem is arra ösztönöz, hogy minden apró szöveget, csavart, spárgát, befőttes üvegekről való fémfedelet, parafa dugót, gombostűt, gyufaskatulyát, megsárgult újságkivágást félretegyek, kupacba gyűjtsek: „Jó lesz ez is valamire...”

Miközben riportsorozataim szépen gyarapodtak az Ifjúmunkás hasábjain, családom élete a lehetőségektől függően, elfogadható kerékvágásban haladt. Donát-negyedi háromszobás tömbház-lakásunkat sikerült egyre lakályossá alakítanunk. A keskeny előszobába négyrészes, olyan ruha-, fehérmemű-, és cipőtartó szekrényt terveztem, amelyben egy-egy rész szélességét a vállfák mérete adta. A bejárati ajtótól négy fogas, fölötte kesztyű, kalap és sapkatartó, mellette kulcsoknak, ruhakefének, cipőtisztítószereknek való szekrény, rajta mellmagasságban tükör. A szekrény előtt futószőnyeg. Az előszobából három ajtó nyílt. Az első az éléskamrába, ahova feleségem palatkai nagynénjének lányával, Sárival, frissen szerzett hegesztő képesítését és munkahelyéről kölcsönzött felszerelését kihasználva, vékony betonvasból és apósomék használatlan tyúkketrecének deszkáiból mennyezetig érő polcrendszer készítettünk. Ma hihetetlen, hogy akkoriban deszkát sem vásárolhattunk, minden faanyagot külföldre vittek. „Spájzunk” szellőztetését az aknába nyíló kis ablaknyíláson át tizenegy emeletes épületünkben a megfelelően

működő természetes léghuzat biztosította. Befőttjeink a polcokon, krumpli-, hagyma- és zöldségtartalékunknak vékony betonvasból külön-külön hegesztett ketrecekét készítetünk. Nagy élvezettel végeztem ezt a munkát. Kicsit úgy éreztem magam, mint amikor a Carbochim köszőrűgépgyár tervezőosztala előtt állva, Sipos úr engedélyével beleszólhattam valamely köszőrűkövek gyártására tervezett gép alakításába.

A műszaki tervezéshez és rajzoláshoz elengedhetetlen türelmet magammal hoztam az újságírásba is, de míg az előbbiekhöz alapvető felkészültséggel rendelkeztem és a számítások segítségével hibátlanul alkothattam, az újságírásba csöppenve előbb közel két esztendő gyakorlat mélyvízében evickélve, némi önképzéssel, de főleg ösztöneimre hallgatva boldogultam. Új mesterségem elsajátítását segítette a műszaki iskola befejezésekor született tudatos elhatározásom: a technikai ismeretek után a humán ismeretek felé fordulok, az irodalom, a zene, a képzőművészet érdekelt. De a bukaresti újságíró akadémia és a marosvásárhelyi tanárképző elvégzése után mondhattam valamennyire felkészültnek magam ezen a gyors változásokkal korszerűsödő pályán, ahol az alkalmazkodás naponta gyötrő körülményei között, szoknom kellett a gondolatot, hogy erkölcsi felfogásaimmal nehezen összeegyeztethető valamely politikai vétségért akármikor visszaküldhetnek megkezdett műszaki pályámra. Ezért örültem minden olyan feladatnak, amely visszavitt a műszaki világba, és hasznosíthattam műszaki rajztudásomat. Valamennyire gyarapíthattam is ezt a tudást, mert amikor kisebb faipari és az épülettervezési műszaki rajzolást vállaltam, meg kellett ismerkednem ezeknek a fémipari rajzoktól eltérő sajátosságaival. A fémipariban ilyen nem tanultunk

Az előszobából az egyik ajtó, kétméternyi átjárón át, a konyhába vezetett. Az ajtó mögé befért a fogas, amelyen házi ruháink függtek, vele szemben, kétrészes lengőajtó mögötti bemélyedésbe illett az akkoriban nagyméretűnek számító ZIL hűtőszekrényünk, amely még most, harmincevalahány küzdelmes év után is működik Tasnádon Bendel Zoliék házában, ahova Svédországba távozásomkor teherautón szállítottuk. A hűtőszekrény mellé befért a laskanyújtáshoz szükséges lapító, fölé pedig autós kirándulásainkon használt dolgok: a Prágában vásárolt aragáz palack, a Drezdából hozott, dobozba foglalt kisasztal négy tábori székkal, és sátorozáskor használt viharlámpa s más apróságok. A konyha kicsi volt, de találtunk a szamosfalvi bútorraktárban egy piros-fehér konyhai garnitúrát, amelynek L-alakú, ládás padja pont elfért a sarokban. A mosogató fölé és az ablakmelletti gáztűzhelyig vajfehér edénytartó szekrényeket erősítettünk a falra. A gáztűzhely mellé is szekrény került, a konyha hosszanti fala ablakainak párkánya alá pedig tizenöt centi mély, ugyancsak fehér szekrény készült műszaki rajzaim alapján.

Bútortervezéseim kezdetén a Kül-Magyar (akkor Lenin) úton laktunk. Sógorom ipari szakiskolát végzett, nagyra értékelte faipari műszaki rajzaimat, lelkesen felajánlotta, hogy Szabó Béla, gyerekkori barátunkkal, akinek azt hiszem kisipari engedélye is volt, alkossunk csoportot, maszekolva vállaljunk bútorrendeléseket.

- Nagy pénz van benne! – biztatott. Nem elleneztem, mert tudtam, hogy addigi sokféle vállalkozásaiból nem sokat sikerült véghezvinnie. Lelkesedéseire hiányzott a képmény munkához elengedhetetlenül szükséges kitartás, piaci kofálgodásainak szokásai szerint, örökké kis munkával, nagy pénzre vadászott. Végül szabadidejében a különféle

régi stílútorok felújításánál állapotodott meg, pénzes orvosok, hiszékeny egyetemi tanárok összevásárolt antik bútorait javítgatta, lakkozta, fényezte. Kétségtelenül ügyes ember volt, sikeres mestervizsgálja után, otthagya a bútorgyárat és a siket-némák iskolájában oktatómesteri munkát végzett, s így a maszekolásra időt és erőt nyert.

Konyhánk ablakalatti szekrényeiben kéznél volt az olaj, az ecet, különféle fűszerek és sok más főzéshez szükséges apróság. Ugyanilyen, barnára lakkozott szekrényeket készítettem a nagyszobába és a hálószobába ágyneműtartónak. A konyhai gáztűzhely melletti duplaüveges ablakra vágott lyukba ventilátort szereltünk, kívül műanyagfedele volt, amit esős napokon zárhattunk.

Az előszobából a harmadik ajtó a nagyszobába vezetett. Ennek egyik falát teljesen beborította a könyvszekrényünk, amit előrelátóan, több darabban készítettünk, s így a harmadik és negyedik költözéskor is a fal hosszának és az átjáró ajtó méretének megfelelően alakíthattuk tetszésünk szerint. A nagyszoba ablakával és teraszra nyíló üvegtájjával szembeni falra, két másfél collos csőre felfűzhető, furnérlemez-polcos könnyű könyvespolcot készítettem. Padlóra és a mennyezetre illeszkedő, menetes rézfejeket sikerült esztergáltatnom az egyik fuseráló ismerősöm segítségével. A rézfejek recés kerülete lehetővé tette, hogy ezeket a könnyű könyvespolcokat biztonságosan kifeszítsem a padló és mennyezet közé szorítva. Telides-tele raktuk kisméretű és keskeny könyveinkkel: a Kriterion, a Forrás, a Téka és a Korunk, az Ifjúsági Könyvkiadó, A világirodalom gyöngyszemei, a Magyar Helikon, az Új Elzevir, a Szépirodalmi Könyvkiadó, az Olcsó Könyvtár és a Zsebkönyvtár, a Dacia Könyvkiadó Tanulók Könyvtára, a Magvető - Gyorsuló idők, a Móra Ferenc Kiadó - Bűvár könyvek, a Képzőművészeti zsebkönyvtár és más könyvsorozatokkal, továbbá barátaink, Bazsó Zsiga, Cseke Gabi, Csiki László, Kiss János, Orbán Ferenc, Sinkó Zoli, Aradi Jócó, Elekes Ferenc, Domokos Eszter, Kovács Nemere és mások kisméretű dedikált könyveivel.

A nagyszobába nyíló ajtóval szembeni egész falat beborító könyvespolc közepén állt a vaskeret vázra épített emeletes tévéasztal. Tetején virágváza, alján az Egyetemi Könyvtár maszekoló könyvkötője által bekötött, évente gyarapodó Ifjúmunkás kollekció. A könyvespolcból lehajtható íróasztallapot átengedtem a fiannak, a nagyszoba az ő területe volt. Lányom kapta a kisszobát, amit ugyancsak sajátkészítésű zsemleszínű íróasztal-könyvespolccal, dívánnyal és hintaszékkel bútoroztunk. És vásároltunk egy a hálószoba ablakmelletti sarkába illő, négyfiókos íróasztalt, ahol dolgozhattam. Nem számítottam a későbbi nehéz telekre, amikor a fűtés hiánya miatt hálószobánkban négy fokra csökkent a hőmérséklet, és másokkal együtt viccesen azzal „dicsekedtünk”, fagyos telek idején, hogy szélesre tárt ablakokkal „melegedünk”. Napsütéses napokon úgy tűnt, kinn melegebb van, mint benn a lakásban. Ilyenkor nagykabátban, körmeimet leheletemmel melegítve gépeltem tudósításaimat, amíg gerincservem gyakori gyulladásától el nem merevedtem.

A szobákat és a fürdőt összekötő átjáróban, az ajtókeretekre erősített polcot szereltem, ahol kis színes függöny mögé rejtve, Lipcsében vásárolt négyszemélyes sátrunkat, hálósákokat és utazóbőröndünket tartottuk.

Kaland az átjáróban

Kis átjáró szobánk mindössze két és félszer másfél méter. Négy ajtaja van, melyeken át három szobába és a fürdőbe lehet jutni. Az átjáróban, közvetlenül a mennyezet alatt, a két szembenéző ajtó feletti polcon utazóbőröndök sorakoznak. Rajtuk és melléjük gyömszölve hálózsákok, gumimatracok és mindenféle reményeinket tápláló kacat. A plafonról bura nélküli villanykörte lóg. Talán sohasem égett. Valahol a nagyszobában, a teletömött könyvespolcok egyike mögött lehet a kapcsolója. Azt gondoltuk, sohasem lesz reá szükség, mivel az átjáró négy ajtaja közül legalább egyik félig vagy egészen nyitva áll, és jön onnan annyi világosság, amennyi kell.

Olykor olyan ez az átjáró szoba, mint egy alagút. Olykor nem hiszem, hogy mindössze néhány lépés.

Az első lépést valamiért vihogva teszem meg... Mire kijutok valamelyik ajtón, leforráz, lelomboz valami megfoghatatlan érzés. Bemegyek az „alagút”-ba, viszek magammal egy rakomány kitűnő gondolatot, de kifelé tolatva már üresnek érzem magam, ötleteim elillantak. „Miért is jöttem?!” Állok a könyvespolc előtt. Tompán fáj az üresség.

Máskor indulok a fürdő felől, frissen, önbizalommal teli iramodással. Az alagútban lelassít valami. Belépek gyanútlan szarvasként, kiugrabugrálok nyulak módjára. Befutok, mint fontos tehergőzös, kigurulok eltévedt, semmibe küldött pöttyös-pöttyögős labdaként. Bemászok kényelmes gilisztának, kilendülök ablaknak ütődő, zümmögve nyivogó légyként. Beverődöm, mint a tiszta napsugár, kicsorgok, mint bűzös szennylé. Beszívárgok Vivaldi nyaraként, továbbhullámozom, mint ócska zörej... Indulok tenger-mormogásnak, kijutok Trabant-fékcsikorgásként... Már az is megtörtént, hogy összeszorított szájjal léptem be az „alagútba”, és mire kijutottam, kiváló tapsonccá váltam.

Mi a fene lehet ott, abban az átjáró szobában?! Azt is megfigyeltem, hogy amikor kintről jövök, utcákról, városokból, mezőkről, távoli kék messzeségből - fordulnak a dolgok. Ilyenkor mire íróasztalomig érek, elillan nyúltermészetem, mélyen merülő teherhajú vagyok, tele tetszetős gondolatokkal; hiszem, hogy hasznos vagyok, akár a giliszta; napsugárrá tisztulok, dallamos zenévé lényegülök, tengerként munkál bennem a tettvágy és okosan hallgatni is tudok már.

Mondtam a feleségemnek, lennie kell valaminek ott az átjáróban. Valamiféle sugárhatsátnak, delejességnek. Valami mágneses izé dolgozik ott. . .

A fenét!... - mondja rövid terepszemle után a gyakorlatias emberek józanságával a feleségem -, hányszor kértelek már, hogy cseréld ki a villanykörtét az átjáróban! Ebben a hülye sötétben még a józan emberek is becsavarodnak...

Kilenc méter hosszú erkélyünket is berendeztünk. Feleségem valahonnan kiszuperált olcsó futószőnyeget szerzett. A nagyszobánkból üveges ajtó nyílt az erkély konyha felőli sarkába. Régi konyhaszekerényünk éppen odaillett. Mosószereket, tisztító felszereléseket tartottunk egyik felében, a másikban olyan élelmiszereket, aminek nem ártott sem a téli fagy, sem a nyári hőség. A derékig érő szekrényre helyezett falárába paszulyt ültettem, az erkély mennyezetéig műanyag burkolású huzalon felfutva, nyáron virágos zöld falat alkotott és szélvédőnek is jó volt. Kedvező időjárás idején, egyszer-kétszer saját termesztésű zöldpaszuly-levest főztünk.

Az erkélyajtó jobboldali részébe, két szék között kettőbe hajtható sakkasztalt állítottam. Tavasztól késő őszig, többnyire ott üldögéltünk délután és beszélgettünk az egyik közeli tömbházban lakó Varró Jánossal, a Dacia Könyvkiadó szerkesztőjével. Vasrácsos erkélyünk végébe régi lakásukban, használt, saját tervezésű keskeny fiókos szekrényünket állítottam, magassága megegyezett az erkély magasságával. Erkélyünk így, mondhatom, „lakajos” volt. Nem holmi „kirakovásár”, amely tömbházunk képét rontja. De mégis volt hol tartanom szerszámaimat, drótokat, szegeket, csavarokat, mindent, amit a víz- és villanszereléshez, zár- és bútorjavításhoz használhattam.

Tizenegy emeletes házunk alagsorában volt ugyan mosókonyha és egy szobányi ventilátorok nélküli szárító, de mert használhatatlan volt, a mosoda üresen állt.

Fürdőszobánk olyan kicsi volt, hogy az addigi csavaróval is felszerelt mosógépünk helyett kisebbet és egyszerűbbet kellett vásárolnunk. A fáradtságos ruhacsavarást egy, a mosáskor ideiglenesen a fürdőkádba helyezett gumipárnás csavaróval oldottunk meg, a ruhaszárítást pedig az erkélyen. Az erkély falára, az üvegezett vaskorlát magasságába, falba ágyazott tiplikre falécet erősítettem. A lécebe tíz-tizenöt centimétere egymástól U-szegeket vertem. Cinezett puha drótból az erkély szélességének megfelelően húsz-harminc darabot vágtam és két végét öt-öt centiméteres részt derékszögben behajlítottam. A szegekre és a vaskorlátra akasztva ezeken a drótokon száradt a mosott és kicsavart ruha, anélkül, hogy ezt a tömbházunkat kívülről szemlélő észrevehette volna.

A Vlahuță utcai tizenegy emeletes tömbházunk és a városfelőli hasonló pengeblokk

között szegényes családi magánház állott. Miután lakója meghalt, lebontották, később erre a helyre garázsokat építhettünk. A számomra kimért hely majdnem az erkélyem alatt állott. Barátaim segítségével fémvázast tetőt emeltünk a parkolóhely fölé, majd bádoglemezről elválasztó a falakat hegesztettünk, a garázs alapját pedig menedékesen, hogy a víz lefusson róla „ne tudj honnan” szerzett betonlapokkal borítottuk. A bádoglemez is baráti segítséggel került, a szerelést pedig ugyancsak ismerősök segítségével munkaidő után vállalták az ismerősök jó ismerősei. Konyhánk ablakán át, a körülményes engedélyezést mellőzve, ideiglenes villanyvezetékekkel is elláttam a polcokkal felszerelt garázst, ahol Trabantom kisebb javításait is végezhettem.

Lakásom részletes leírása mutatja, hogy sikerült környezetem kialakításával olyan a lehetőségeknek megfelelő életteret kialakítanom, amely családi életünkbe tartósnak ígérkező nyugalmat hozott. Nem függünk senkitől, nem kellett igazodnunk sem apám és mostohaanyám, sem a feleségem szüleinek akaratahoz. Igyekezünk gyerekeink fejlődése érdekében előteremteni mindent, amire szükségük lehetett. Kihhasználva a Szamos túlsó partján működő uszoda közelségét, reggelenként úszni vittem a gyerekeket. Fiam tyúkmellel született, ezért írtam a Farkas utcai magyar középiskola sportosztályába és biztattam kiskorától rendszeres úszásra. Az úszóedzéseken tetszett meg neki a vízilabda és vált már érettségi előtt, az első osztályú Politechnika vízilabdacsapatának tagjává. És iskolájában, a Brassai foci-, kézi -, és kosárlabdacsapatának erősségeként, de jó tanulmányi eredményei alapján, az iskola legjobb sportolója címet is kiérdemelte. Tizennyolc éves korában széles vállú, mutatósan izmos fiatalember volt. Amikor tehettem, eljártam edzéseikre. A gyerekcsoport egyik mérkőzésén, a lelátón előttem ülő veterán vízipólósok borsos megjegyzésekkel követték a medencében lubickoló gyerekek labdajátékát.

- Nézd azt a kicsi szökét! – ujjongott egyikük.

- Lubickol ez is, mint a többi béna kis kacs... - vélekedett beszélgetőtársa.

- Igen, de figyeld csak, ennek több esze van, mint az összes többinek. Ösztönösen úgy helyezkedik, mint egy nagy...

- Ebből lesz a „cserebogár” – erősítette meg a harmadik öreg.

Akkor újra éreztem, hogy az apai büszkeségnél nincs nagyobb boldogság.

A lakónegyedi negyedik osztályból a belvárosi iskola ötödik sportosztályba felvételi vizsgával került a fiam. A mostani Báthory középiskola épületekkel kerített udvarán párosával a próbafutásban dőlt el, kit vesznek fel a sportosztályba. Fiamnak, nála kétszeresen magasabb, természetes fiú jutott páru. Esélytelen volt, de az utolsó tíz méteres szakaszon nagy akarattal, minden erejét összeszedve megelőzte az „óriást.”

Honnan vettem azt, hogy utódainknak egyformán fontos a tanulás és a testedzés? Apámат suszter mestersége tette erőskezűvé, ezért választotta a birkózást s lett, ha nem is kálmínista, de „nyakas”, szemrevalóan mutatós ember.

A sportoláshoz megfelelő ellátást kellett biztosítanunk a gyerekeknek. Az úszást utáni kiadós melegítést általában magam készítettem. Utána iskolába robtunk, aztán feleségem munkahelyére. A vasút-igazgatóság közelsége miatt a vasutasoknak átengedett egykori Vasas klubban könyvtárosként dolgozott. A szakszervezeti könyvtárosok között egyedül neki volt Bukarestben szerzett, felső iskolai könyvtárosi végzettsége. De mert ő volt az egyetlen magyar a könyvtárosok közül, folyamatos fenyegettségben

dolgozott, munkahelyét többször is megpróbálták megszüntetni. Igyekeztem kellett védelmet biztosítani számára. Kapóra jött, hogy bejáratos voltam a megyei pártbizottság ipari titkári pozíciójába jutott középiskolai osztálytársamhoz, szóltam a feleségemnek, hogy ezt ne titkolja, inkább dicsekedje el a könyvtárosok hetenkénti fejtágítójának kávészüneteiben. Nyilván való, hogy ez hamarosan a szakszervezeti vezetők tudomására jutott, visszakoztak, és ez egy darabig védettséget biztosított nekünk. Egyszer a szakszervezetek országos vezetőségéig jutottam panaszommal, s mert a pártvezetésben jól ismert Gálfalvi Zsolt támogatását is kértem, sikerült megállítanunk a kolozsvári szakszervezetisek nyíltan magyarellenes tervei közül vasutas klub könyvtárosának indokolatlan elbocsájtását.

Délutánig otthon csendben lehettem.

Korábban Lipcseből – kétévenként, amikor családostól útlevelet kaphattunk a szocialista országokba Kelet-Németországig jutottunk – egy alkalommal sikerült a táskairógépeknél valamivel nagyobb és erősebb írógépet hoznom. A bogárhátú Volkswagenem anyós ülésének fekete műanyag ülészetével egybeolvadt olcsón vásárolt új gépem fekete írógépdoboza, amit az ülés elé állítottam. Annyira szem előtt volt, hogy a vámos nem vette észre. Így dicsekedhettem magamban, hogy „illegális” írógépen írom cikkeimet. Régi ugyancsak az NDK-ban gyártott könnyű táskagépemet, újságíróknak kijáró protekcióval kiutalásra vásároltam a hatvanas évek végén. Rendőrségi igazolvány kellett hozzá, amit évenként gépem betűinek ellenőrzött lenyomatával érvényesítettem. Orbán Feri kollegám vette meg ezt a kicsi gépemet. Én pedig nagy élvezettel ültem új, titkolt gépem elé, hogy szerkesztőségi feladataimon felül időnként magamnak is írjak valamit.

Piacról él az ember

Mondja csak, maguknál mennyibe kerül egy telefonbeszélgetés? Ja, azt tudom... de úgy idegileg? És mi az ára, mondja csak, mi az ára a városiasodásnak? Nem, nem nagyban: apránként, ahogy kapjuk. Mit fizet az újért? Maguk felé hogy a jövő? Igaza van, még mostanában is keletje van. Mint az egészen friss, bimbózó és testhezálló hitnek...

Szépen kérem, mérjen már nekem is abból a jófajta civilizációból! Mutató, persze... Hát egy darabocskát... Lehet tíz dekával több, természetesen... Legyen. De ugye, használható? Már ne haragudjon a kérdésemért, a múltkori miért volt fűtés- és melegvízhiányos? És közlekedésszegény... Fonnyadt holmi... ha meg nem sértem. És hogy őszinte legyek, az ára sem konviált. Igaz, közben az életszínvonal egyre emelkedett... És kiderült, hogy fölöslegesen sok a buszjárat. Nem tudom, maguknál most mi a helyzet. Én úgy gondolom, éppen eleget tolakszom. És különben is, mindennek megadom az árát. És megfogadok minden jó tanácsot. Eloatom a villanyt, elzárom a vízcsapot, rétegesen öltözködöm, és nemcsak hét végén vásárolok. Minek annyit tolakodni. Tolakszik a franc, aki megette. De hát nálunk már csak ilyen a piac...

Lelkesedésből viszont bő a kínálat. Nem is fogy olyan egyenletesen. Hiába, na, ma már válogatós a jó nép. Jól mondja: mindenre van időnk.

Hát lássuk csak! Igen... Vennék használható életcélt és hozzá némi kipróbált filozófi-

át. Esetleg, ha sikerülne felhajtania számomra néhány egészen apró életörömet. Tudom, tudom... Ki tart manapság efféle kacatot...

Na látja, ez a piac. Kereslet - kínálat. Valahol valamikor kiegyenlítődnek. És változnak az árak. A szerelem például sohasem volt olcsó holmi. Annak, kérem, mindig ára volt. Igazán kíváncsi vagyok, hogy most maguknál hogy megy a szerelem? Feleséggel, persze... paplan alatt... Azért jó lesz vigyázni, könnyen bevásárolhat az ember

Hát azt hallotta, milyen borsos árat fizetnek némelyek egy-egy versért? Irodalomról beszélek persze. Nem is holmi útszéli irományokról. Mondhatom,

tisztára meg van gajdulva... Hagyjon nekem békét! Maga a posta embere? Különben a távirat sem olcsó mulatság. Összszámolják a szavainkat, aztán fizetnünk kell! Mindig is így volt ez, nincs ebben semmi új. Ezt én mondom magának, aki sok mindent megérem. Ehhez az üzlethez is nyitott szem kell. Ha ez nincs, akkor vége! A múltkor hogy jártam? Nem figyeltem. Miért nem ültem inkább otthon?! Rám sóztak egy csomó nemtörődömséget... Még most is van belőle. De tovább passzolom, mielőtt rám száradna.

Vegyen... Azt ajánlom, most vegyen szép hasonlatokat. Nemsokára kifogyunk belőlük. A melléknév felső foka melléknév felső foka már eltűnt a piacról. Van még valami a legeslegfelső fokból, de azt ki éri fel pénzzel. Ésszel sem - ebben igaza van.

már eltűnt a piacról. van még valami a legeslegfelső fokból, de azt ki éri fel pénzzel. Ésszel sem, ebben igaza van.

Furcsa világ. Néhány évvel ezelőtt ki hitte volna, hogy például szennyeződnek a sóhajok? Na ugye... Ne mondja?!... Ezt ne mondja! Van igazság! Igenis, van! Kellene... Dekára mérik, kidekázák. De van. A java, persze, tartalékban. Majd egyszer... Amikor eljön az ideje... Jó ára van. Mindig is jó ára volt az igazságnak! Akár a gyorsuló időnek. Viszont igazi extra holmi. Akinek kell, fizessen érre: „Eladó az egész világ...” Ilyenkor ne nézze a pénzt! Nem érdemes. Nem számít... Az ember... az igen! Az az igazi, aki számol és olykor számoltat. Akkor is, amikor az unokáira gondol! Lehetséges? Persze, hiszen jól mondjuk: mindnyájan a piacról élünk...

Nem királyi többes

Mondjuk, hogy nyáron születünk, amikor a zabálható magvak érnek és a perzselő nappalok után hideg csillagfények gyúlnak az éjszakában.

Tegyük fel, hogy létezésünk legelső, agyunkba nyilalló tudata egy piros virághoz kapcsolódik. Né, virág, mondtuk, és megpróbáltuk leszakítani az anyánk sírjára helyezett koszorúk egyikéről a vörös szegfűt.

Kitűnő eredménnyel végeztük a gimnáziumot. Még azon a nyáron kitörtük a lábunk.

Mondjuk, hogy nyáron születünk, amikor a zabálható magvak érnek és a perzselő nappalok után hideg csillagfények gyúlnak az éjszakában.

Tegyük fel, hogy létezésünk legelső, agyunkba nyilalló tudata egy piros virághoz kapcsolódik. Né, virág, mondtuk, és megpróbáltuk leszakítani az anyánk sírjára helyezett koszorúk egyikéről a vörös szegfűt.

Kitűnő eredménnyel végeztük a gimnáziumot. Még azon a nyáron kitörtük a lábunk. Fialat szervezetünk csodát művelt: rendkívül gyorsan összeforrt a csont. De mivel nem sikerült az orvosnak pontosan összeilleszteni, hát újra el kellett törni. Nehezen cipeltük

a gipszkötést.

Mondjuk, hogy abban az időben sokat olvastunk és írással is megpróbálkoztunk. Úgy éreztük, sikerül mondanunk valamit a világnak.

Először versekkel próbálkoztunk. Később, hogy lépést tartunk a korrallal, leírtunk mindent, ami (és ahogyan) eszünkbe jutott. Még az érettségi előtt, irodalmi lap közölte egyik hosszabb írásunkat.

Ezek után nehezen elhithető, hogy megbukunk az érettségien.

De a pótérettségien kitűnőre vizsgáztunk.

Ettől a hírtől vagy a megkocsonyásodott előzményektől infarktuszégtől végzett apánkkal. Mondják, semmit sem szenvedett.

Magunkra maradtunk, árván. És mondjuk, villanyszerelőként dolgoztunk egy gyárban, később sikerült bejutnunk látogatás nélkül, természetesen a filológiára.

A sikeres államvizgáról jövet, figyelmetlenül leléptünk valahol a járdáról, és elüttött egy arra járó részeg motorkerékpáros.

Meglátni és megszeretni a jóságos szemű fiatal orvosnőt pillanatok műve volt.

De nemsokára házasságot kötöttünk egy skatulyából kihúzott tisztviselővel.

Tegyük fel, hogy éppen akkoriban jelent meg az első könyvünk.

Elhallgatták. Fiunk született.

Feleségünk eltűnt egy építőtelepi mérnökkel. Végre sikerült egy valóban jó regényt írunk. Közben valahogyan rászoktunk az italtra. Tanárnak hívtak az egyetemre.

Szindarabunk megbukott.

Feleségül vettük legodaadóbb végzős hallgatónkat.

De reménytelenül beleszerettünk egy virágárusnőbe.

Mondjuk, hogy novellás kötetünkért valamiféle díjat kaptunk.

Keserű gyász következett. Hó lavina ragadta el egyetemista fiunkat.

Napilap szerkesztésével bíztak meg. Búskomorságba estünk. Kitüntettek.

Jó? Rossz? Jó?

Jóra mindig rosszat hozott a sorsunk. Vagy rosszra jót?

Tudja-e valaki a helyes sorrendet?

Ha jó az, hogy megszülettünk, akkor a halál rossz? Ha rossznak születünk, jó a halálunk? Ki tudja, milyennek kell minősítenünk a saját kezdetünket?

Igyekezünk halálunk napjáig ezt eldönteni. Ha nem sikerül, jól nézünk ki!

Kezdhettek előlről!...

Groteszk világban éltünk. Igyekeztem ábrázolni villanásnyi jelenetekben. Ez utóbbit Dusa Ödön is felvette műsorába. Az ilyen langyos, szörszál menti politizálást engedhetjük meg magunknak. Azokat, akik szerkesztőségüktől távol éltek, mentesültek a kötelező szemináriumok kínzásaitól, nem kellett „állást foglalnunk” a zavaros áradásokként folyamatosan hömpölygő pártdokumentumokat igenelve, de lelkiismereti kérdést jelentett a szerkesztőségektől követelt „visszhangok” beszerzése. Az óvatosabb tudósítók baráti körükből tobozoztak olyanokat, akik nevükkel vállalták a nyúlfarknyi hozsanna-szövegeket. Voltak olyanok, akik saját előre menetelük érdekében egy darabig vállalták ezt.

– Úgy se olvassák! – nyugtatta az ilyeneket és magát az újságíró. A merészebbek

kitalált nevek fölé írták a kívánt ömlengéseket. Ha nem sikerült elhárítanom a szerkesztő kérését, így tetem magam is. Sablonszövegekbe kevert mellébeszéléssel csitítgattam a magam iránt érzett undort. Sejtettem, hogy így tett szerkesztőm is, aki olykor a kényelmetlen feladatot magára vállalva maga írt, ollózott más lapokból csokornyí „visszhangot”. Mik voltak az ilyen apró hamisítások az társadalom egészét átszövő hazugságok mellett? A történések hamisításai, a statisztikák hazugságai, az örökös győzelmi jelentések valótlanosságai: csupa röhögtetően, groteszk tótágas életünket mutatták. Ezért is adtam egyperceseim gyűjteménye fölé a *Tótágas pillanatok* címet. Kiadására persze nem gondolhattam. A kolozsvári helyi lap közölt néhány szelídebbet. Egy-szer pedig, a nyolcvanak évek közepén, amikor Létay Lajos Központi Bizottsági gyűléseken bizonyígtatta párthűségét, Szilágyi István az Utunk folyóirat főszerkesztő helyettesi beosztásával élve megjelentette *A Vízhányó dosszié* című írásomat.

A Vízhányó dosszié

JELENTÉS

Alulírott 21.21.21-es önkéntes, alázatos tisztelettel jelentem, hogy a saját fülemmel hallottam, hogy Vízhányó Géza, a helyi lap belső munkatársa szemtanúik füle hallatára kijelentette, hogy a hírlap „tele van fűrészporrall.” Nem sikerült kiderítenem, mire alapozta ezt a kijelentését. Az eset egyelőre nem keltett felháborodást. V.G megfigyelését folytatom.

NYILATKOZATOK:

1.

Vízhányóék lakásából napok óta villanydarálók monoton zúgását észleltük. Feltevésem szerint sem kávé, sem cukrot, mákot sem, hanem csakis fűrészpport darálnak. Ezt a következtetést meglehetősen jó szaglászomra alapozom. A feleségem is érzi a - szerintem már átható - fenyőgyanta szagot.

Kőhányó Péter

Vízhányó jobb oldali szomszédja

2.

Nem tudok semmiről. Vízhányó elvtárs főleg bort iszik. Ez szerintem magánügy. Mivelhogy nem közösségben, hanem főleg egyénileg fogyasztja. Cikkeit rendszeresen olvasom.

Hóhányó Sándor

Vízhányó bal oldali szomszédja

3.

Vízhányó Géza az említett napon azzal a számomra is megdöbbentő kijelentéssel lépett be a szerkesztőségbe, hogy „fél kilónyi fűrészpport”nak nevezett kéziratával elkészült. Cikkét gondosan elolvastam, és kisebb húzásokkal leadtam. Mindenben megfelelt az előírásoknak. Igaz, színvonal tekintetében nem sikerült meghaladnia a sokévi átlagot. Máskor jobban odafigyelek a felelőtlen megjegyzésekre.

Hányó Lajos

Vízhányó rovatvezetője

ORVOSI JELENTÉS:

Vizhányó Géza, 52 éves újságíró alapján véve egészséges. Mellbősege 110/1 l 1. Szaporán lélegzik. Vérnyomása 16/8. Enyhén emelkedő tendenciát mutat. Gerincbántalmái, kezdődő gyomorfekélye és elhatalmasodó süketülése egyelőre még nem akadályozza munkájában. Idegállapota labilis. Az agyröntgen vizsgálat kimutatta, hogy koponyájában többek között háromnegyedkilós fenyőfatuskót hord. Műtéti beavatkozásra nincs szükség: felmorzsolódik magától.

Dr. Doktorhányó Aliz

VALLOMÁS:

Alulírott Vizhányó Géza önbírálatilag kijelentem, hogy mások fejében a szálkát meglátom, a magaméban a gerendát nem. A „fűrészpor” kijelentés - elismerem - tőlem származik. Nemrég az egyik energia-takarékosságot támogató cikkemben a fűrészporos kályhák elterjedését bíráltam. Préselt fűrészporból ugyanis - ma már mindenki tudja ezt - kifizetődőbb hokedlit gyártani. Cikkem alapos és terjedelmes volt. Csaknem megtöltötte az egész lapot. Jókedvemben mondtam, hogy a lap tele van fűrészporral. Őszintén sajnálom, hogy félreértésre adtam okot. Máskor jobban vigyázok.

Vizhányó Géza
hírlapíró

Az emlékirat részletet Budai Károly *Erdélyi képek* című sorozatából vett képekkel díszítettük

A botrány elkerülhetetlen volt. Annyira kellemetlen, hogy megyei pártbizottságnál jobbnak látták alapjában elfojtani. Feltűnő volt, hogy még felelősségre sem vontak. A főszerkesztő kitiltotta írásaimat a lapból. Szilágyi Istvánt nem tudom mivel büntették, távoli ismerősök voltunk, nem avatott be a fejleményekbe. Akkoriban jelent meg, szép tálalásban, gazdagon illusztrálva, néhány más groteszk egypercesem az egyik budapesti képeslapban. Azt hiszem ez valamiféleképpen védetségét jelentett. Az elhallgatástól különféle más alkalomkor is szenvedtem, de mert tudtam, hogy a hatalom, akár első regényem megjelenése után kilenc évig elhallgattatásomat célozza, túltettem magam rajta. Nem voltam egyedül, sokan másokkal így jártak el. Kipróbált fegyver ez minden időkben. Dusa Ödön egész estét betöltő versműsort állított össze *Elismertek és mellőzöttek* alcímmel. Neves költők és ismeretlenek verseit sorakoztatta előadásában, és ezek egymásutániságából arra következtethettünk, hogy a bemutatott versek mondanivalójuk szerint osztályozhatók, és csakis az elfogult szemellenzősök és ajnározásra hajlamos sznobok ítélnék a szerzők kiléte és befutottsága szerint.

Családi életünk nyugodt légkörének kialakításához szoros baráti kapcsolatokra volt szükségünk. Rá voltunk utalva, hogy egymást segítve szerezzünk minden szükségeset konyhánkra: húshoz, tojáshoz, kávéhoz abban az időben csakis kapcsolataink révén juttunk. Még sört sem kaphattunk a megszokott módon, hanem például valamelyik közeli menedékháznak kiutalt mennyiségből, baráti felárral. Ha minden az államé, és mi vagyunk az állam – spekuláltak az emberek –, akkor jár nekünk annyi, amennyit észrevétlenül elhozhatunk termelőszövetkezetből, tyúkfarmról, élelmiszerraktárból, csapgyárból, cipőgyárból, csavargyárból, aszfaltozó géptől, pékségből és mindenhol, ahol elmozdítható holmi akadt. Kialakult egy réteg, akik bennfentesek voltak: az eltulajdonítható dolgokból, némi pénz vagy más ellenszolgáltatás fejében átengedtek valamennyit megbízható ismerősöknek, olyanoknak, akiknek hallgatásában bíztak.

Az erkölcsi szabályokat a társadalom alakítja és ennek megfelelően már nem számított lopásnak, ha a katona visszalopta valamely leltárba adott felszerelését, a derékszíját például; a gyengén fizetett vágóhídi mészáros az öt motozó kapus nem érdektelen jöndulatával, esetenként húsz kilónyi, testére aggatott színhússal sétált ki munkahelyéről, s vetkőzött gatyára valamely közeli ismerős konyhájában, hogy aztán tömör telefonértesítések nyomán a hálózathoz tartozók pénztárcájuknak megfelelően kilós csomagokban, még aznap széthordják a „szerezményt” a városban.

Ósi hagyományainkat önkéntelenül követve, sokáig fennmaradtak városunkban a tizesek. Hússzerző csoportunkban, katonatársam, a keményen köpcös és mindig vörös képű Tosa Árpi, szervezésben is jó, tizedesünkként elismert, élelmes vezetőnk volt. Tőle kaptam feladatul, hogy alkalmakként valamely város közeli vásárban, a beszolgáltatást felügyelő csoporttársunk elnéző minősítésének fejében, a kiszemelt gazdától jutányos áron mázsás disznót vásároljon, amit ott helyben az ismerős mészáros, úgymond szívességéből, szakszerű kézdőféssel hirtelen elnémított, s miután a hízó kivérzett, további ismerősei segítségével betuszkolja bogárhátú Volkswagenem ülésektől megszabadított belsejébe. Nekem jutott a megtisztelő feladat, hogy tizesünk harmadik tagjának udvarára szállítsam a zsákmányt. Egyszerű hozzájárulásnak tűnt ez, könnyű munkának, ha nem számítjuk, hogy az úton ellenőrökkel is találkozhattam, és a rend őreinek csodálkozása a

hiányzó anyósülést is teljesen elfoglaló illegális „utasom” miatt, a törvényszegőknek kijáró büntetéssel járt. Szerencsére egyszer sem ellenőriztek, és megúsztam egyszeri ijedséggel, amikor városunk határában egy nagyfejű fehér Yorkshire nagy horkanással felemelte fejét, fájdalmas pofával szemrehányóan nézett reám: „Te is fiam...” tekintettel méltatlankodott. Nyomban benyomtam a fékot, kiugrottam a kocsiból, hogy önvédelemből valamivel jól kupán verjem. De amíg jobb híján a kerékcseréhez használt kulcsot kerestem a csomagtartóban, a röfi nagy sóhajtással belenyugodott sorsába, végleg kivonult az általa is joggal furcsállott furcsa világból. Azzal vigasztalódtam, hogy talán valamiféle büszkeséget is érezhetett közben, hiszen humanitárius okokból, figyelmes tizedelés várt reá. Tíz család ünnepi asztalára kerülni azokban az inséges időkben, mindenképpen dicséretes áldozat volt állat és ember részéről egyaránt. „Magasztos” sorsra ítélt élőlények voltunk akkoriban valamennyien, csak a „vágóhidak” különböztek némileg: az embereket szőröstől-bőröstől, nemzetiségre és hitükre való tekintet nélkül, sűrű propagandaböfögésektől kisérvé falta, habzsolva zabálta a hatalom.

Nem minősült lopásnak, ha a szegény cigány hajnalonként a termelőszövetkezet kucoricájával a maga zsákját tömte. Magam láttam, amint Érmihályfalván a központban lévő cukrászdába csoportosan igyekezve, a kapuban álló gazdáktól kávéra és kiflire való összeget kaptak a közösből szerzett gabonáért a cigányok. És jártam olyan lakatosok otthonában, akik a „miénk a gyár” szellemében, ha mást nem, csavarokat, szegeket, alátéteket, apró szerszámokat, alkatrészeket, csiszoló anyagokat vittek rendszeresen haza munkaruhájukba rejtve, inkább csak daczból, azzal takarózva, hogy a különféle apróságok majd jók lesznek valamikor valakinek, valaminek. Vicc is született ebből. A tohani ügynevezett kerékpárgyárból, ahol riporterként csak a kiállító teremig juthattam, egyik-másik élelmes dolgozó a rendre elcsent alkatrészeket otthon összeszerelve, csodálkozva tapasztalta, hogy kerékpár helyett géppuskával gazdagodott.

A „kaparj magadnak” szokás vállalatok és intézmények között is virágzott. Brassó melletti hatalmas disznóhizlalda fél disznókkal fizetett a szomszédos vajgyár termékeiért és az ugyancsak közeli tyúkfarm látta el étkezdejüket csirkével, tojással. A kolozsvári „tojásgyár” több Trabantnyi olyan tojásokkal kényeztette kivételezett barátait, amelyeknek dupla tojássárgája volt. Ezeket, amolyan selejtként továbbadták az arra érdemeseknek. Jótéteményük fejében a mi baráti körünkhöz tartozó városgazdálkodási aszfaltozókat irányító a saját szakállára elrendelt különmunkában szépítette a farm udvarát. A tojások rejtjeles telefonüzenetekkel értesített ismerősökhöz jutottak:

- Húsz per kettőbe? A másodikra vagy a harmadikra menjek? – érdeklődött a szállító akkor is, ha földszinten vagy a tizediken lakó ismerősét hívta.

- Várlak a bejáratnál! – szólott vissza az ismerős, ha bizonytalankodott, hogy két vagy három, kofrázsban húsz-húsz dupla tojását venne át. Az olcsó áruért kapott pénzből aztán bőven kitélt a házhozszállítás költsége és az egyik élelmiszerraktárban dolgozó barát szalámi-szerzéssel járó kiadásaira is jutott, mert az ilyen beszerzésekkel szövevényes kapcsolataink egyre bővültek és rengeteg mindenre kiterjedtek. Néha az volt az érzésem, hogy megfelelő összekötéssel kaviárt, cukrot, csokoládét, új Daciát és szőke bomba nőt is beszerezhetett magának a pénzes ember. A közkedvelt Deák Ferenc utcai falatozó egyik kiszolgálója fagyasztott csirkékre szakosította magát. Ezek beszerzését végezte

folyamatosan baráti társaságunk számára. Titok volt, hogy mit adott és mit kapott érte. Egy Stockholmba menekült szövetkezeti beszerző ma is őrzi, a különféle aktivisták és belügyisek szeretőinek mellméretét, hogy mindenféle más szívességüket az üzletekben ritkán kapható, megfelelő Triumf - melltartókkal és csipkés alsóneműkkel honorálhassa.

Királyhágó utcai gyerekkori játszótársaim, az asztalos Szabó Béla és Burcă Péter segítségével nélkül nem sikerült volna ízlésünknek megfelelően bútoroznunk lakásunkat. Már fiatal házas korunkban, színben és formában is más akartunk, mint szüleink, rokonaink, ismerőseink. Bukaresti felső iskolai tanulmányaink idején, nincstelenségünkben, az egy színházba járáson kívül a kirakatnézés volt a legfőbb szórakozásunk. Ujjongva figyeltük, ha az üzletekben feltűnt valamely tömbház-lakásba illő könnyű és karcsú bútordarab. Könnyűfából készült zsemleszínű berendezést álmotunk a polgári lakásokban megszokott diófafurnéros, súlyos bútorok helyébe. Megegyeztünk, hogy asztalt nem állítunk a szoba közepére, mert nálunk nem a terített asztalt körül ülők vendégeskedése lesz a fontos, hanem valamilyen társalkodásra alkalmas kényelmes ülőhelyekkel bútorozott tágas szoba, ahol nagyméretű könyvespolcunk áll. Pénzünk nem volt, ezért lakásunk tervezésékor a legszükségesebbekre korlátozódtunk. Tanulmányaink végén minden megtakarított pénzünkből két könnyű karosszékot vásároltunk, olyanokat, amelyeket Kolozsváron még nem igényelt a régi bútordivat. Hazautazásunkkor személyi poggyász-ként szállítottuk, és szerencsénkre egy csavar híján épségben megérkeztek. Apósom csizmadia műhelyként használt elhagyott kamarájában tároltuk csaknem egy esztendeig, amíg a szerkesztőség segítségével lakáshoz jutottunk. Ehhez a két székhez igazítottuk a többi magunk szerkesztette bútordarabjainkat, amiket, két asztalosunkat ízlésük megtagadására biztatva, sikerült elkészíttetnünk. Később ők is belátták, hogy a cellaméretű tömbház lakások berendezésére egészen más bútorok kellenek, mint, amelyeneket szüleink használtak vagy álmotak csupán, mert diófafurnéros, fényesre lakozott bútor-költeményekre fizetésükből az egyszerű dolgozónak sohasem futotta. A kispolgári, esetünkben a kisiparos ízlést levetkezni, nekem s a feleségemnek is, szüleink világának tagadásával kellett. Életmódjuk ellen nyíltan nem lázadozhattunk, kötött a belénk nevelt tisztelet, de a lakásberendezésről folytatott vitáinkban merészen ellenük fordulhattunk, az ízlések elismert különbözőségének jogán.

A hetvenes évek elejétől legalább három baráti körhöz tartoztam családotól. Az elsőhöz akkor kapcsolódtam, amikor 1969 szilveszterén megismertem feleségemet, Paizs Margitot, az egyik barátnőjénél rendezett mulatságon. Pálfi Mircsa (akkor még így írtuk a nevét) vitt oda, őt Regéczi Emil hívta, azzal a kikötéssel, hogy a házigazdához, a neki kedves Nusihoz ne közeledjünk.

- Lesz ott több, udvarló nélküli lány, velük szórakozhattok – biztatott. Így történt.

Két ikerlány közül az egyik, talán már akkor sem tudtam melyik, hajnal felé ölembe ült, aztán kivonultunk a tömbház fagyos belső udvarára csókolózni.

Paizs Margit iskolatársa és barátnője volt Nusí. Szegény családból való, aprótermetű, mozgékony teremts. Baba, mert így szólították Paizs Margitot, kisiparos csizmadia lányaként, felsőrendűsége tudatában, mindenben segítette, támogatta Nusit, aki élelmes-ségével, apró szolgálatával, aminek sajtá számára szerzett hasznáról sem felejtke-

zett meg, híven szolgálta barátnőjét.

Baba Marosvásárhelyen szerzett gyermekgyógyászati asszisztensi diplomájával hazatérve, társaságot keresett. Előbb egyik teltkarcsúságával is hozzá hasonló, polgári köréhez inkább illő, középiskolai társa társaságát választotta, akinek motoros udvarlója volt. Akkoriban középosztálybeli rangot jelentett az, ha volt mivel kimozdulni a város unalmából. Az élményekkel tele kirándulások vonzották a lányokat, a motorozó fiatalembereknek pedig másoknál nagyobb lehetőségük volt az udvarláshoz. Abban az időben autós kirándulásokról még csak álmodtak a fiatalok. Baba barátnője motoros udvarlójának motoros barátja volt. Négyesben még érdekesebb volt a szórakozás. A Baba szülei is szívesen fogadták és mérnöki rangra emelték, úrnak szólították a lányuknak udvarló műszaki egyetemi technikust, de néhány kirándulás után Baba ráunt a motoros fiúra, s a szakítás gondolatával került Nusiékhoz, a szilveszteri mulatságra. Találkozásunkat megírtam életrajzi regényem első kötetében.

Az új esztendő vége felé egybekeltünk, ugyanazon évben Regéczi Emil is nőül vette Nusit. A körülöttük szerveződő baráti körbe kapcsolódva, többnyire ismerőseikkel, a bőr- és a cipőgyárban dolgozó fiatal házassokkal töltöttük szabadidőnket: a férjek heti egy két alkalommal kártyáztak, a nők jókat főztek és dumcsiztak. Felváltva vállaltuk a házigazda szerepet. Így ment évekig. Rendre mindenükünk lakáshoz jutott, sorba látogattuk egymást. Nemcsak vendégeskedtünk, hanem vasárnaponként, télen-nyáron kirándultunk, kiadós városkörnyéki sétákon élveztük a friss levegőt, gyönyörködtünk a Kolozsvár környéki változatosan szép tájban. Labdáztunk, tábortúznél szalonnát sütöttünk.

Estére választott kirándulóhelyünk közelében lakó egyik családnál kötöttünk ki, nagyokat zabáltunk, táncoltunk, szórakoztunk. Egy építkezési technikusnál, akinek a felesége a gyári kázinó felelőse volt, és szeretett jókat főzni, szívesen időztünk, amikor a Monostor közeli erdőt jártuk. Regécziékkel pedig a Györgyfalvi út végi lakásukból indultunk a Feleki hegy aljában kirándulásokra, oda, ahol a patak mentén azok a gömbölyű homokkövek teremnek, s melyekből időnként apósom Györgyfalvi úti házáig cipeltem, s még Tasnádra is került egy emberfej formájú darab, bútoraimmal és könyvtárammal együtt, amikor Svédországba indultam.

Miután a Donát negyedbe költöztünk, a Szamos folyó és a Nádas patak vízvázalató részén fekvő Hója erdőn túl, a Bácsi-torok szurdokáig is elmerészkedtünk.

Átlagos polgári színvonalon zajlott az életünk, alig észrevehetően pubertáskorba értek a gyerekeink, megosztottuk nevelésük gondjait is. Regécziék nem akartak gyereket. De társaságunkba tartozott csinos munkatársnője, aki szakszervezeti elnökségig jutott román férjhez választott élettársul, akit kedveltük egyszerűségéért és azért is, mert jelenlétében nem kellett románra fordítanunk a társalgást, elfogadta, hogy illik a társaság többségének nyelven szólni, tört magyarságát szívesen segítettük gyorsfordításainkkal, vegyes beszédünkkel. Második gyerekekük kissé Regéczi-re hasonlított, de ez senkit sem zavart, és a gyermek növekedésével Regéczi kiélhette ösztönös nevelési hajlamát, foglalkozhatott a család mindkét fűgyermekével.

Társaságunkba tartozott a börgyár kázinófelelőse is, amíg valami elszámolási hibából keletkező hiány miatt félévre nem letöltendő fogházra ítélték, és talán ezért, vagy másért villanyszerelő férjét sem engedték második alkalommal, jó pénzes afrikai munkára. Önérzetes emberek voltak, sajnáltuk, hogy kimaradtak társaságunkból.

A Stanca szanatórium mellett kaptunk egy szobás lakást, Baba várandóságának igazolásával jutottunk előbbre a szerkesztőség lakásigénylőinek listáján. Nekünk Kül-Magyar utca volt az akkori Lenin út, ahova a szerkesztőség fiatalabb tagjaival, Bazsó Zsigával, Orbán Ferivel, Sinkó Zoliékkal, Nits Árpíékkal és a Bazsóéknak ismerős, egy gyermekes Lokodi családdal kerültünk közelebbi barátságba. Miután a Györgyfalvi negyedbe költöztünk, szilveszteri és egyéb multságainkat együtt rendeztünk. Érdekes, hogy régi osztálytársammal, Nagy Karcsival, és még a gyerekkoromból ismert Kiss Jánossal, a sportos László Fricivel és a Pata utca végi lakónegyedben, a szomszédságunkban felnőtt Cseke Gáborral csak amolyan munkaköri kapcsolatig jutottunk. Nagy Karcsi megmaradt a maga proli-társaságában, Kiss János és felesége valamiféle nyájas polgári felsőbbrendűséggel inkább egyetemi tanárok és befutott írók társaságát kereste, László Frici a sajátos bohémkodásainak csapongó világában, harsány természetének engedve, mindenütt ott volt egy darabig, amíg bírta az italozást. Valójában régi Ref. kollégiumos osztálytársaival érezte igazán jól magát. Cseke Gabi a magyarfenesi közműves-gyerekből történelem végzettségű újságíróvá és íróvá érett Bazsó Zsiga egyenesége és falusi szívóssága vonzotta. Ha rövid, de tetszetős tudósítói munkája nyomán nem viszik fel az ifjúsági lap fővárosi szerkesztőségébe, Bazsó Zsiga társaságában bizonyára én is közelebb kerülhettem volna hozzá. Valószínűleg nem családotól, mert mezőségi faluból származó egyetemi évfolyamtársa, akit feleségül vett, és akinek a tanári hivatás helyett meg kellett elégednie a sűrű háziasszony sorssal, amit beletörő-

déssel, nekem úgy tűnt, felsőbbrendűségének tudatában falusiasan megkeseredve végzett, alkalmatlannak tették a barátkozásra. Ez a nőiességében is elszürkült asszony Bukarestben sem mutatott elég hajlandóságot a főszerkesztő nejétől várható kapcsolatteremtésre. Olyan egyszerre jó és hibás hátteret biztosított főnökünknek, amellyel, végül papuscskormányzásának hatásával az átlagosnál mindig is lelkesebb és fiatalosan küzdőszellemű szerkesztői közösségünk életében a langyos lemondást és irányvesztést siettetete.

(Van jogom ilyen megállapításaimat papírra vetni? Újraolvasom, amit ebben a kötetben eddig írtam. Csupa általános megállapítás azokról, akik befolyásolták mindennapjaimat, megnevezni sem merem többüket, mert félek, itt-ott sarkos véleményem bánthatja őket, bántja emléküket. Pedig abban, ahogyan akkor láttam őket és azt, hogy ma mit gondolok róluk a magam szépítetlen megmutatásának eszközeként kívánom használni. Nem titkolhatom, hogy miként vélekedtem ismerőseimről, azokról, akik akarva, vagy akaratlanul befolyásolták közösségi munkánkat. Megállapításaim bizonyára amolyan féligazságok, hiszen a családjának élő főszerkesztő asszony küzdelmes életének csak árnyékát láttam – gondolom –, de közben azt is nehezményezem, hogy férje szerkesztőségi barátsága miért nem folytatódhatott családi kapcsolatainkban is. Tamáskodom, de nem találok más utat, mind a szívből mindent kibeszélés gyakorlatát. Átértékeléseimmel együtt régi véleményeimet sem takargathatom. Nem szépíteni igyekszem a múltat és magam, hanem rögzíteni, akár a régi fotókat szokás előhívás után rögzítő folyadékban fűrdőztetni, hogy a valóságot az utánunk következők számára megörökítsük. Emlékszem, amikor titkos naplóm, a *Faragott fájdalom* könyv alakban megjelent, büszke voltam arra, hogy másokkal ellentétben – többen is a régen történeteket a rendszerváltás után felidézgették, és azt bizonygatták, hogy már akkor régen, pont úgy gondolkodtak, mint a gyökeresen megváltozott körülmények között – nem változtattam szövegemen. Benne hagytam többek között azt a megjegyzést is, miszerint baráti körünk két virágos kedvű tagja az egyik hajnalon csengetett ajtónkon. Jópofáskodásukat nem vettem zokon. Naplómban is csak egy odavetett közömbös mondat emlékeztetett a történetekre. A ludas fel sem vette, de az érzékenyebb, neve említése miatt megsértődött. Örömmel nyugtáztam ezt, hiszen sértődöttségének üzenete az volt, hogy kissé szégyellte tettét. Reméltem, hogy a szókimondásom barátságérősítő, de nem így történt. Tüske lett belőle, sebét az idő eddig sem gyógyította. Tanuljak a példából? Képtelen vagyok rá. Az apróságok elhallgatása végül is halványíthatja a teljes igazságot. Ismételten biztatom magam a mindent kibeszélésre. Hiszem, hogy az olvasó képes a megkülönböztetésre, amit írok, az csakis a magam igazsága, csupán jóindulatú mérlegeléssel lehet elfogadható. Ismételten olvasom a magam előbbi sápadt szövegét, és rádöbbenek, hogy az ilyen, egyik egypercesemben „fűrészpornak” nevezett, nehezen olvasható íráshoz hasonlóak, ezért születhettek az átkos múltban, mert hiányzott szerzőjükből az őszinteség. Ezek az általánosító, nevek és jelzők nélküli mondatok, a mostaniak és a régen beidegződöttek úgy jönnek létre, hogy a belőlem kitüremkedő tapasztalatok és szókimondó vélemények elé különféle hangfogókat állítok. Akkor a politikai fejtágítókon és szerkesztőségi értekezleteken elhangzott figyelmeztetések, megfellebbezhetetlen „ukázok”, a pályánkon való előremenetelünk céljából kikényszerített megalkuvások, a cenzúra piszkálódásaitól

való félelem, ma pedig személyekre szabottan a „bizonyára tévedtem”, a „véleményen erősen szubjektív”, a „miért bánthanám”, a „nem ez volt az erős oldala”, a „mindnyájan esendők vagyunk”, a „mit tettem volna a helyében”, a „ma másként gondolná, másként cselekedne”, a „megszenvedte, megbűnhődte már” és még száz hasonló kétely visszatart attól, hogy kimondjam nyers véleményem.

Kedves emlékeim között babusgatom azt a szöveget, amit egy kolozsvári gyárigazgató íróasztala mögött, az akkor kötelezően kifüggesztendő diktátor képe helyén láttam: „Ha valamely feladat számodra kényelmetlen, tudom, száz okot találsz arra, hogy indokold, miért nem teljesíthető.” Úgy érzem az ilyenfajta viszonyulásból kiinduló „bölcös” hallgatás is kisebbít, nem engedi, hogy megismerjenek, nem teszi lehetővé, hogy a magam igazát ütköztethessem a másokéval. Allóvízzé válok, pocsolyává, magában savanyodó világomban senki leszek, ha én is mindegyre beveszem az érzéseimet gátló, sarkos véleményeimet langyosító nyugtatót, amit írás közben tablettákként nyelnek mindazok, akik káros szenvedélynek hiszik a kitarulkozó őszinteséget és mindenkiel jóba akarnak lenni. Ilyenformán szövegeim menthetetlenül a semmit mondás szürke takarója alá kényszerülnek.

Egy politikusnak tehetségtelen, befutott költőtársamtól a politikai nagy nekifeszülések idején hallottam egy intézmény élére állítandó jelöltről: „Az a furcsa, hogy ő mindenkiel jóban van...” Régen az ilyen emberre mondták, hogy pacifista, megalkuvó. A békés egymás mellett éléshez megalkuvás kell? Ugyanakkor figyelmeztetés fenyeget: a szókimondás nem születhet gyűlöletből. A magunk véleménye bármennyire is erősnek és szilárdnak tűnik, csak egy a sok közül. Ennek tudatában nem szentencia, nem végzés a magunk kimondott igazsága.

Hiszem, hogy nyitottságunkkal elkerülhetjük a gyűlölködést és mindig készen állunk a teljesebb igazság befogadására. Szándékom szerint, regényes életrajzomban hús-vér embereket szeretnék ábrázolni, s magam igazságtalan véleményeinek súlya alatt tévedéseimet láttatni, hogy talán a mások számára is tanulságosan számon kérhessem magamtól a velem történtek tanulságaiból építkező és életutamat meghatározó emberismertem.

A sorstársainkhoz való viszonyulás folyamat, életünk végéig kötelességünk. Örökös mérleg, amely az utánunk következőknek is tanulságot szolgálhat.)

Egyre gyarapodó kapcsolataim révén, csaknem észrevétlenül, a szükség által diktáltan kialakult egy másik társaságunk: közös gépkocsis kirándulásokra vállalkoztunk. Kisbányára autóztunk hétvégi sátortáborozásra, nyári vakációban pedig a biharfüredi magaslat közelében kialakult mesterséges lesi tóhoz, máskor a visói hegyekbe, vagy az országot átszelő leghosszabb úton a tengerpartra és a deltai csodavilágba. A társaság középpontja Eszényiék voltak.

Eszényi, akit közeli kismérősei Putyurinak szólítottak, Szamosújvárról származott, ahonnan szorgalmat, pontosságot, szavahihetőséget hozott magával. És szomszédoktól tanult örmény szokásokat. Az angadzsabor levest tőlük vettük át, és kaptunk hozzá eredeti „hurut”-ot, amellyel ezt a közkedvelt ételt ízesítettük. Jó volt ez mindenféle húslébe, ezért hosszú és napos erkélyünkön magam is hetekig érleltem a savanyú tejet és főztem sűrű, darált petrezselyemlevéllel szürkészöld pasztját belőle. Arra is megtanított a

Putyuri felesége, hogy ne apró kúpformába szárítsam, hanem üveggannákba tároljam, így használatkor könnyebben feloldható a leves öntethez szükséges friss tejfölben.

Eszényi, a városgazdálkodás mérnöke, kitűnő szervező volt, széleskörű kapcsolatai és segítőkészsége révén kedvelt ember, értett a gépkocsijavításhoz is. Többnyire a tordaszentlászlói tiszteletes autójavításhoz szükséges szerszámokkal felszerelt csúréjében végeztük a különféle javításokat, ócska kocsink egyre sűrűbben szükséges karbantartási teendőit, hogy időt-, és pénzt rabló, megbízhatatlanságuk miatt idegeinket is próbára tevő gépkocsijavítók kénye-kedvét elkerüljük.

Nem tudom miként került ebbe a társaságba családostól a párttörténész. Bodea. Valamikor a Dermata gyár lakótelepén Bogyának ismert családból került ki, apja pártaktivista lett, Nagybányára költöztek, ahonnan egyetemre visszakerült szülővárosába. A máramarosi megye jómódú párttitkárának fia történésznek tanult, vidám diákélete volt. Hirtelenszőke magyar évfolyamtársát vette feleségül, otthon magyarul beszéltek. Könyvet lehetne írni arról, hogy ez a szép beszédű, kettős identitású fiatalember, a romániai munkásmozgalom zömében erdélyi magyar részvevői életének és az erdélyi munkásmozgalom főként magyar nyelvű dokumentumainak tanulmányozásától miként jutott a valóságot messze elkerülő ultra nacionalista, hamisított magyarellenes szövegek társszerzőjének szerepébe. Pályáját kifogástalan káderlapja, beszéd- és íráskészsége könnyítette. Lakásgondja sem volt. Ismeretségünk elején a Magyar Színházzal szemben, a Fellegvár aljába épített Szamos-parti korszerű tömbházak egyikében kapott lakást. Később, amikor két lányuk után útban volt harmadik, nagy örömeikre fiúgyermekük, átkerültek a Szamos jobboldalára, a stadion és a sportszarnok közé épített tágasabb új lakásba, ahol később főnökének Vajda Lajosnak is juttattak lakást. Megismerkedésünk után a vele való együttműködés eredményeképpen vált lehetővé az Ifjúmunkás félévszázados hivatalos megünneplése. Ennek kapcsán érdekeltként közelítettem hozzá, hiszen több közhasznú könyvet terveztünk: az Ifjúmunkás történetéről, a második világháború hőseinek emlékezetéről, az Magyar Dolgozók Országos Szövetsége megalakulásának 50. éves évfordulójáról. A házsongárdi temető kétnyelvű útikalauzának összeállítását is megkezdtük. Pályáját a piszkos politika elleni gyenge ellenállása és fokozódó alkoholizmusa miatt egyre durvább román nacionalista törekvések határozták meg, melyhez kapcsolódva átmenthette magát a rendszerváltás utáni időkre. Haláláig a kolozsvári rádió kegyeltjeként a nemzeti érzések elfogult szószólója volt. II. Károly román király ellentmondásos személyiségéről, botrányos magánéletéről és intim kapcsolatairól írt, többnyire idézetekből összeállított könyvével keltett érdeklődést, de a kritika szerint történészként nem élt a lehetőséggel, hogy a király alakját szélesebb politikai és diplomáciai közegbe helyezve értékes következtetésekhez jusson.

Felfelé törekvésében, a diktatúra idején, számon tartotta és látogatta az illegális kommunistákat. Apám révén így kerültem és is látókörébe. Ideig-óráig sokan mások is úgy vélték, hogy régi párttagok közelébe kerülve előbbre juthatnak pályájukon. Miután tapasztalták, hogy az „öreg harcosok” nem többek holmi kirakatbábuknál, érdeklődésük csappant. Bodea I. Gheorghe (az I. betűvel megyei párttitkár apjának kívánt emléket állítani) magánéletében kedvelt, érzelgős, szoprán hangján szívesen áriázó társasági ember volt, a vegyes házasságúaknak is példamutatóan családja eleinte kétnyelvű, az erdélyiséget magáénak valló, a nemzetiségek közötti testvériséget hirdető, de a politika háló-

jában mégis a román felsőbbrendűséget tápláló, a gyűlöletet is megengedő volt. Fájdalmasan tragikus az ő története, önkéntelenül is menekülök a gondolattól, hogy írnom kellene róla. A gyenge elvű, kirakat emberek mindig zavarba hoznak. Még akkor is, ha a román politikai életben évszázadra visszamenőleg láttuk és megszokhattuk a köpenyfordításig menő libikókázás gyakorlatát. A karrierizmusra hajlamosak mindenre elszántságában csapódik le az ilyen, saját elveiket is felülíró politikától fertőzött erkölcsstelenség. Pontosan megegyező ez a mi törtetőink viselkedésével. Ők is a maguk érdekében olykor a mámoros hazafiság és a felszínes vallásosság maskarájába öltözve törtetnek tűzön-vízen át, gátlástalanul a polgári életvitel egyre magasabb fokára vágva. Amikor az emberi magatartás folytonos változásairól beszélünk, ezt inkább a javulás lehetőségének képzeljük. Pedig, ha kellőképpen és folyamatosan nem vizsgáljuk, és nem igazítjuk cselekedeteinket, nemcsak hogy jobbak nem leszünk, de fokozatosan és észrevétlenül elaljasodunk.

Utólag visszagondolva akkori magamra, úgy tűnik nemcsak a párttörténész kereste társaságomat, hanem én is az övét. Meggyőződésem, hogy ha nem román párttörténész írta volna az Ifjúmunkás múltjáról szóló tanulmányokat, (az egyik az ACTA MVSEI NAPOCENSIS XIX. kötetben is megjelent *Date noi despre Uniunea Tineretului Muncitor din Ardeal si Banat 1921-1923* címmel), állami ünneplésünkre nem került volna sor, szóba sem jöhetett volna. De a párt történetébe ágyazva, és az 1920-as évek elején, a román közigazgatást megtévesztendő taktikai megfontolásból, Albani Tiron, első névleges főszerkesztőnk szerepének felnagyításával, félévszázados évfordulónkat megelőző évben közölt cikksorozatunkkal, visszaemlékezések sűrű közlésével, majd a Matinéinkon bemutatott laptörténeti vándorkiállításunkkal sikerült felülírnunk akkor az egyre nyíltabban erősödő pártvezetés magyarellenességét. Nyilvánvaló, hogy Bodea közreműködését nem díjazta a hatalom. Hatvanadik évfordulónk már nem kaphatott nyilvánosságot, és a MADOSZ évfordulóra tervezett és befejezetlenül maradt kötetünkre fordított munkánk is kárba veszett, mindössze néhány részletét hasznosíthattuk újságcikkeinkben.

Bodea tragikus sorsához az is nagyban hozzájárult, hogy egyetemi tanulmányai után a Párttörténeti Intézet kolozsvári fiókjához került. Három magyar kutató dolgozott ott Vajda László vezetésével, aki a vlahicai bánya történetéről írt könyvével vált ismertté szakmájában. Tiszteletreméltó kutatót ismertem meg személyében, lányát, a Kolozsvári Állami Magyar Színház fiatal művészt, pályája kezdetén bemutattam lapunkban. Bodea egyik munkatársa jó előadóként és egyre súlyosbodó alkoholizmusáról volt híres, a másíkról futólag kialakított véleményemet erősen befolyásolt az, hogy magam láttam, valamelyik új tanulmányát régebbi nyomtatott írásainak részleteiből, soronként ollózta ki és ragasztotta egybe. A párttörténeti intézet fiókja, kényelmes munkahely volt, tágas központi irodával. Jövője nem volt. Annak ellenére, hogy új vezetőjeként csakis Bodea jöhetett szóba, tekintettel a kutatók nemzetiségére és a mindenben megmutakozó, mindenre kiterjedő általános központosításra, a fiók előrelátható bezárása bekövetkezett. Észrevétlenül szűnt meg, mint sok más központosításnak áldozatul esett intézmény. Legfiatalabb kutatója a fővárosi intézethez tartozva, igyekezett hazafiasabb témákkal igazodni az elvárásokhoz. Azt hiszem így került neve annak a nyíltan magyar-ellenes tanár könyvének fedőlapjára, amely a jóérezsű értelmiségieket felháborította, s

mert a tévedéseit és csúsztatásait számon kérő írásbeli kérdéseimet elhallgatta, végleg szakítanom kellett vele.

Utolsó közös megnyilvánulásunkra akkor került sor, amikor Csép Sanyi történet-szemléleti tévé vitára buzdított, s amelynek forgatására, védettségünkre gondolva, a Bodea lakásán kerített sort. A házigazdán és a riporterén kívül Varró János és én ültünk a „kerekasztal” körül. Négyünk szövegeiből csak arra emlékszem, hogy az érem két oldalának példájával a történelem teljesebb ismeretét, a kisebbségek történelmét hiányoltam. Bizonyára még megvan a román tévé magyar adásának archívumában félórás beszélgetésünk filmje. Ha újra láthatnám, lemérhetném mennyire voltunk bátrak, szóki-mondók. Hajlok rá, hogy kiérvődik belőle valamiféle akkor lehetséges ellenállás. Furcsa társaság voltunk. Mai szemmel, mai tudással mérhetően is valóban különleges emberek. Csépről akkor még nem tudtam, hogy papnak készült, Bodeáról, hogy román nemzeti büszkeségében magyarellenességig jut, a Duna-deltai uszálybörtönben halálra éheztetett Varró Jánosról pedig nem sejtettem, hogy kényszeredetten besúgást is vállalt. A magam sorsában pedig nem láthattam a fiam halálával járó megpróbáltatásokat. Összeszorított szájjal mondtuk a magunkét, a ki nem mondhatót. Az országra nehezedő diktatúra embertelensége ellenében, mint macska a forró kását, kerülgettük az igazságot, mindenünk otthonról hozott becsülete diktálta kidekázott ellenállásunkat. Ki kell derülnie ebből a filmből, még akkor is, ha az adásba kerülő megvágott filmet felére kurtították, hogy nem voltunk vakok, nem voltunk szájalmasan gyávák, hanem a sokféleképpen

fenyegető diktatúra ellenében legalábbis óvatos szókimondók. Tévésink is megtanítottak a kényszerítő körülmények között sajátosan, a „sorok között írni”.

Kiránduló és szilveszterező csoportunkhoz tartozott egy mérnök tanár családja a szomszédunkból? Időnként mások is mellénk csapódtak. Az egyik kisbányai sátorozásunkkor magyarországi vendégek is velünk tartottak és „nemzetközi” gulyásversenyt is tartottunk, amit nagy büszkeségre, megnyertem. A köménymag ízű, disznó- és marhahúsból készült sűrű gulyásba, saját találmányomként, kemény laskatésztaából „párnácska” formájú falatokat főztem. Ez az apró érdekesség hozta meg számomra az elismerést. Azóta számtalanszor, félszáznál nagyobb adagban, itt Svédországban is sikerre vittem receptemet.

Eszényiék társaságában találtuk a szomszédunkban lakó, két gyermekes házaspárt. A férj tudálékosságát fitogtató, jó megjelenésű, szigorú embernek mutatkozott, műszaki mérnökként a gyári munkánál többre, értelmiségi körökbe vágyott. Amikor a pártpolitikai határozat az iskolákat az ipari termelés szolgálatába parancsolta, és mérnököket irányítottak a középiskolákba, pályát váltott, egy darabig jól érezte magát a tanár szerepében. Társaságunkban nyílt titok volt, hogy hiányzó pedagógiai képzettsége családjában is megmutatkozott, pubertás korú fiával hadilábon állt, felesége panaszkodott, hogy a gyerekek az idegösszeroppanás határán áll. Férje végül a tankönyvkiadásban gyümölcsöztette tudását. Felesége alacsony, gömbölyű háziasszony, apró műanyagalkatrészeket gyártott otthon, és folyton panaszkodott, hogy sehogy sem jönnek ki a tanári fizetésből. Időnként segítségemre szorultak, néhány alkatrészekkel tele zsákot szállítottam Trabantomon munkaadójának... Harmadik emeleti lakásunkból ráláttunk földszintes lakásokra. Az asszony időnként átjött hozzánk kölcsönkérni, de közelségük nem segítette igazán barátiira velük való kapcsolatunkat. Csoportos együttléteinken kívül, ahonnan, mert nem volt kocsijuk, néhányszor Trabantommal hazaszállítottam őket, nem látogattuk egymást. Ismeretségünk mégis tanulságosnak mondható, mert mások hibájából tanul az ember. Nem tudom, hogy nevezhetem viselkedésüket hibának. Mások talán észre sem vették. Mi, a sors furcsaságát nyugtázva, a szerencse forgandóságán csodálkozva, irigység nélkül tapasztaltuk, hogy visszatetsző viselkedésük ellenére, életük gyökeresen, már a rendszerváltozás előtt változott. Házat örökölték a Kőváry telepen, Vlahuță utcai lakásuk fölsőlegessé vált. Amikor az Erdélyi Könyves Céh-et alakítottuk (nevét Domokos Géza támogatásával magam javasoltam), ismerősünk lakását az intézmény irodájának ajánlotta. Tájékozatlanságát mutatta, hogy nem vett tudomást arról, hogy az RMDSZ vezetéseért folytatott harcot, a két Géza vetélkedése fölött, Béla nyerte, s így az erdélyi magyarság küzdelmeinek irányításában nem a fővárosi és nem a kolozsvári központ hívei, hanem a marosvásárhelyiek kaptak nagyobb szerepet. Oda kerültek a magyarországi anyagi segítségek is, és az az irányító szervek mellett az olyan művelődésben hangsúlyos intézmények, mint az Erdélyi Könyves Céh. A NIS Könyvkiadó megbízottjaként magam is részt vettem az alakuló gyűlésen. Undoromat nehezen türtőztettem, miközben könyves közügyeink vitájában lakását valuatért erőltetetten ajánló ismerősöm ismételt közbeszólásait hallgattam. A saját érdekükben törtető mindenütt ott voltak akkor, ahol valamire rátehettek a kezük. A Mircea köréből ismert mozgáskorlátozottként Trabanthoz jutott ismer-

rösöm kihasználva a magyarországiak adakozó kedvét, sűrűn látogatta Budapestet, és azzal dicsekedett, hogy adományokkal tele kocsival tért vissza. Visszatetszésünk nem érdekelte. Élelmesnek mondta magát. Később, miután valamelyik magyar egyesület nevét felhasználva jelentős támogatást kapott, lebukott az ellenőrzésen és talán szegye- nében nem mutatkozott baráti köreinkben. Mérnökünk hasonló indíttatású volt, a válto- zások után, a kiadója képviselőjeként szerzett magyarországi könyv- és számítógép ajándékokkal busásan gazdagodott. Semmiben sem láttak hiányt. Svédországba költö- zésemkor ismerőseinknek ajándékoztam mindent, amit nem menekíthettem Tasnádra. Nekik hatalmas agyagedényben, terebélyes citromfánk jutott.

Vladár Pali a hulladékbegyűjtő vállalat kopaszodó mérnöke, örökké vidám ember, felesége kicsi, idegbajával küszködő asszony, akinek ártott az ital. Palinak nem. Kirán- dulásainkon sajnálattal tapasztaltuk ezt. Az asszony kimaradt társaságunkból. Elváltak. Pali, egy tordai, csupa szív, mindenben segítőkész, de mert első férjénél hagyott gyere- keit féltette, a kétségbeesésig önmarcangoló asszonnyal költözött a közelünkbe, édes- anyja bővíthető lakásába. Velük sem kerültünk közelebbi kapcsolatba. De feleségem halála után nem hagytak magamra, baráti érzésük melege, önzetlen segítségük rendkí- vül jól eset. „Átugrottak” hozzám, az asszony kezdeményezésére nagytakarítottak, ta- pintatosan, szinte észrevétlenül alakított vidám órákat töltöttünk együtt. Közös kirándu- lásaikra is elcipeltek. Akkoriban tompa érdektelenség borított. Szánalomból vittek ma- gunkkal. Barátságból. Mint fiam halála idején, amiről még most sem akaródzik írnom, pedig éppen akkor történt, amikor azt hittem, mint mondani szokás: egyenesbe jöttünk. A hetvenes évek végén elég rendes lakásunk volt. (Jelenlegi svédországi garzonom lakterülete csaknem akkora, mint Vlahuța utcai háromszobás lakásunknak.) Akkoriban jutottam én is Fazekas János miniszterünknek köszönhetően, a magyar újságírók sorá- ban először új kocsihoz. Trabant kombit választhattam, amely megfelelt négytagú csa- ládomnak, és kétévenként a nyári vakációk idején a Német Demokratikus Köztársaság- ba is elmerészkedtünk.

A nyolcvanas évek végéig életvitelünket meghatározó baráti társaságaink léghörét felidézve, mindegyre előre-hátra ugrik emlékezetem, az időrendi felidézést önkéntele- nül felülírta velem társaim mai emlékezete. Miközben akkori történéseinket látom, máig öregedett képük is felvillan, egyikük-másikuk jóságosabbnak mutatkozik most, mint évtizedekkel ezelőtt, a szókimondók csendesedtek, a furfangosak kifinomultab- bakká váltak, de alapvetően nem változtatott rajtuk az idő. Hajlok rá, hogy engem sem fordított ki régi magamból a sorsom által meghatározott élet. Bízatom magam: az idő- nek az a dolga, hogy javítson mindnyájunkon. Ma furcsának találok, hogy többnyire ösztönösen a különféle beszerzések megkönnyítésére és a különféle szórakozásra (kirándulás, természetjárás, kártyázás, lakomázás) alakult csoportosulásainkban nem politizáltunk, nem vitatkoztunk világnézeti és hitbeli kérdésekről. Irodalomról is csak Dusa Ödön pinceklubjában, a kolozsmonostori kultúrotthon előadásain, majd a Vasas- klubban megállapodott Zsebszínház próbáin és rendezvényein esett szó. A rendszervál- tozás előtt már legalább két évtizeddel végleg megcsömöröltünk a mindenben túlzó

pártpolitikai propagandától. Az újságolvasók megszokott mozdulattal átlapoztak a többoldalas beszédeken, a napilapokból egyre inkább csakis az elhalálózásokról megjelentetett hirdetéseket és a sporthíreket olvasták. Ebben az akarattal langyosított életben nőtt, növekedett a brutalitásokban sűrű, szocialistának hirdetett és kommunistának nevezett paradicsomi jövőt ígérő diktatúra. A mi tétova ellenállásunk csak arra korlátozódott, hogy nem hozsannáztunk, néha kilógtunk a fásultan tapsolók tömegéből. Bénaságunkban a családba visszahúzódva, minden erőfeszítésünkkel a mindennapi fátok előteremtése és valamirevalóan elfogadható polgári életmód kialakítására törekedtünk. A többit a történelemre bíztuk, olvasmányaink bízattak: kerekének fordulnia kell. Messiásra várt mindenkor az emberiség. Azok élete igazán mozgalmas és örömteljes, akik hisznek ebben.

Donát-negyedi lakásunk lakályosságát a magyar tévéadással szeretjük volna növelni. A hétvégi rendszeresített kirándulásokon, társasági kártyacsatákon, színház- és mozi látogatásokon kívül a tévézés jelentette számunkra a legfőbb szórakozást. Ismerőseink körében is terjedt az antennaállítási láz. A focimeccsekért időnként kivonult a fél város a dombokra. Mi a bükki erdő alján próbálkoztunk, aztán a Bács község fölötti gerincen, ahol többen is a tévézés miatt vásároltak hétvégi ott-tartózkodásra való öreg házat. Az élvezhetőbb adások miatt egészen Bánffyhunyadiig autóztunk. Az egyik alkalommal a visszafelé vezető úton a kocsisor állítólag Bánffyhunyadiig húzódott, az ötven kilométeres utat három óra alatt tettük meg. A magyar tévé adását nem tilthatták, a különféle antennákkal maszekoló mestereknek nagy volt a becsületük. Olyan pártaktivistákról is hallottam, akik szívesen időztek a határ menti városokban, hogy a magyar tévé adásait nézhessék, főként a sportközvetítéseket és folytatásos filmeket szerették.

Akkoriban írtam ezt az egyperceseim közé sorolt írást, amelyben Európába vágyódásunkat próbáltam ábrázolni a reánk kényszerített sanyarú balkáni sorsból.

Nem hagyunk fel a csüggedéssel

Miután eluntuk a sárkányeregetést, a szemlélődést és a néma bizakodást, Kiskoppány azt mondta, állítsunk tévéantennát, s akkor majd bejön nekünk Európa. Prima, szóltam angolosan, és igyekeztem jól odafigyelni arra, amit Kiskoppány csinált. Előbb számolt. Aztán rajzolt, szerkesztett és barkácsolt. Megfelezzük a két befogót, aztán a lefogó irányába beállítjuk az elemeket, magyarázta az okos Kiskoppány, és nekem megmutatta, miként lehet bekötni szakszerűen a bipolt, beiktatni az erősítőt, hogy a jövőben aztán kiszűrjünk minden zavaró körülményt. Nem baj, igenltem bölcsen, akár a nagyon meg gondoltak, és valahogyan aztán csak elkészült az az antenna, miközben végig úgy tettem, mint, aki érti a dolgát.

Akkor kezdtem a háztetőkre figyelni. Az oda feltornásztatott sokféle antenna közül leginkább az tetszett, amelyre a rákászáshoz is kitűnően használható pléhtepsit szereltek. Kiskoppány szívet melengető elismeréssel nézett rám, amikor arra buzdítottam, hogy valami hasonlóval lássuk el a mi antennánkat is. Ismerettségünk óta először megve regette a vállamat, és ráérősen elmagyarázta, hogy a beárnyékolás ellen sűrű szövésű

rézdróthálót kell minden esetben alkalmazni, s akkor jó eredményeket fogunk felmutatni a vételben és általában mindig tiszta képet kapunk.

Aznap, amikor teljesen elkészültünk, két üveg vodkát vásároltam, és szép komótosan kimásztunk toronyházunk lapos tetejére. Akkor Európa nem jött be. Kiskoppány rosszul lett. Azt ma is tagadja, hogy a vodkától sápadt el. Elég az hozzá, hogy még harmadnap is másnapos volt, amikor beállított hozzánk Mickell úrral, aki a saját bevallása szerint is, már nyugdíjazása előtt legalább két esztendővel sikeresen kísérletezett különféle antennákkal, de három éve csakis a saját borát issza.

Mickell úr apró sóhajokkal tarkított nyögésekkel mozgott, két agyonolvasott könyvet szedett elő kopott aktatáskájából, amelyeket egyenként felmutatott, mint templomban szokták a feszületet, szólanul, literes üvegben bort tett az asztalra szelíden poharakat kért a feleségetől, kimér nyugodt mozdulatokkal méltóságáteljesen töltött, és miközben ittunk, jó darabig elmélázva nézett fejünk fölött valami rendkívüli érdekességet a levegőben.

Mi sohasem sietünk, ráérős és toleráns emberek vagyunk, a bort is mértékletes lassúsággal isszuk, történelmi hagyományaink szerint élünk

Különbözik Mickell úrnak is rengeteg szabot ideje volt, nem sietett, nem kapkodott, szép lassacskán bevezetett minket a tévzés titkos rejtelmébe.

Tudnunk kell, mesélte egyszer Mickell úr, miközben mindig tömött táskájára mutatott, hogy kettő, azaz kettő féle fő-tévéhullámot különböztetünk meg. Egyfélék logaritmikusan, másfél pedig tudat alatt terjednek. Az utóbbiakkal nekünk nincs mit kezdenünk, mert ezeket technikailag mi még nem érjük fel. Maradjunk tehát az első feléknél. Maradtunk, mert részletesen körülírta, hogy ezek mifélék és miképpen, mi módon befoghatók.

Évtizedek óta kísérletezem olyan nagy teljesítményű antennákkal, jelentette ki másfél hónapos ismeretségünk fordulóján diadalmasan Mickell úr, amely behozza nekem a legjobb képet. Szerény számításaim szerint egy huszonegy méter magas és nyolc méter széles antennával már lehet kezdeni valamit, ha elemeit békebeli bergmanncsőből készítjük. Építettem már ilyen antennát, kérem, és bizonyára képet is adott volna, ha elegendő időt fordíthatok a beállítására. Bizonyára tudják, hordozta végig szigorú tekintetét rajtunk. Mickell úr, ehhez nagy, rendkívül nagy türelem kell. A türelem, mint olyan, hallottuk tapasztalt emberünk figyelmeztetését, ritka tulajdonság, fehér holló. Ezután Mickell úr a saját feleségére hivatkozva kifejtette, hogy őt rendkívüli türelemmel áldotta meg az Isten, de ugyanakkor azt sem hallgathatja el, hogy a kivételesen peches emberek közé tartozik. Teljesen elkészült és már csaknem tökéletesen beállított antennájára, egy vihar előtti délután, egyszerre negyvenhárom szénfekete varjú szállott. A bergmanncső nem bírta a nagy terhelést, összevissza görbült. És aztán a viharos szél feltette a nagy kárra a koronát: ledöntötte az antennát!

Nem számítottam ekkora terhelésre, mondta fájdalmasan, széttárt karját remegtetve Mickell úr, és a képzeletbeli romok fölé magasodva kijelentette: emberek vagyunk, el kell viselnünk a reánk mért legszörnyűbb csapást is.

Könny csillogott az öreg szemében. Lehajtottuk a fejünk. Hallgattunk.

Később, amikor Mickell úr összeszedte magát, hozzám fordult. Önnek, mondta elszánt sóhajással, legújabb kutatásaim alapján építék egy olyan komplex H-antennát, amely öt részből áll, úgy mint a tulajdonképpeni antenna, aztán az alulról jövő zavarások kiszűrő-

sére egy-egy segédantenna, az oldalzavarások elhántására pedig ugyancsak egy-egy segédantenna.

Az új antenna létrehozása céljából egész télen tárgyalásokat folytattunk Mickell úrral. A bora savanyú volt, de nem olcsó. Mit lehettünk volna egyebet? Megszoktuk. Kiskoppány kijelentette, hogy krajcároskodni nem érdemes, manapság minden, de minden áldozattal jár.

Tavasszal, amint elment a hó, rögtön felszereltük a komplex H-antennát. Mickell úr potom áron átengedte nekünk saját céljára épített áramegyenlítőjét, de szerzett valamiféle generátort és modulátort is, a tévéasztalkánkra pedig különféle színes kapcsolókat szerelt valutáért.

Következett a beállítás és a ráhangolás időszaka. Gyönyörű volt az idő, akkor tértek vissza hozzánk a vándormadarak. Mickell úr aztán újra figyelmeztetett, hogy a tévézéshez rengeteg türelem szükséges. Nem zaklattuk, nem siettettük, pedig lassan a bora is elfogyott már.

Hát kérem, vannak olyanok, akik akváriumban díszhalat tartanak, mások pedig mindenféle tücsköt és bogarat gyűjtenek, és képesek órák hosszat elnézni, hogy mit művelnek ezek a rusnya élőlények ott az üvegfalon túl. Mi Kiskoppánnyal, amióta újra vodkát iszunk, kitartóan nézzük a tévét, és hisszük, hogy nagyobb bolhagyűjteménye senkinek sincs a környéken. Mickell úr időnként meglátogat és örömmel újságolja, hogy a pénzes embereknek már bejött Európa, a műholdakra állított másfél méteres csészéaljakkból hihetetlenül éles dolgokat vezérelnek a képernyőkre, de ő sem hagyja magát, mostanában a tudatalatti hullámok vételével kísérletezik sokféle szempontból biztató eredményességgel. Literes üvegben bort tesz az asztalra, de mielőtt poharakat kérne, mi gyorsavtúltengésünkre hivatkozva határozottan tartózkodunk az italozástól. Az a helyzet, hogy Mickell úr sem issza a saját borát. Miközben szívbántalmait és feleségét említi, apró sóhajokkal visszacsomagolja az üveget kopott táskájába.

Kiskoppány még mostanában is be-bekapcsolja a tévéket, és bizakodva szól hozzánk: Uraim, higgyünk benne és meglátjuk, hogy egyszer csak nekünk is bejön Európa. Vakok és vagyontalanok is vannak közöttünk szép számban. Mégis igenelünk. És várakozás közben poharakba mérjük, nagy egyetértésben elosztjuk a megmaradt vodkát, és csendes komolysággal Mickell úrra, meg a különféle hullámokra emeljük poharunk.

Ne hagyjunk fel a csüggedéssel! – ezt a magyartalanságában is groteszk jelszót, amolyan rossz szokásból, magammal hoztam Svédországba. Sokféle kacatot örzünk kiszámíthatatlan hosszúságú életünkben. Apám csavarintós fordítottságát örököltem. Úgy bíztatott, hogy a rosszat gúnyolta. A gyerekbe születéskor fészkelődött ellenkezés szüli a tagadást, a makacskodást, ösztöne diktálja meggondolatlan ellenkezését. Apám szerint egy kalap alá való: akad bölcs csecsemő is a sok agyatlan felnőtt között, de nem vitás, hogy mindannyian korunk tébláboló gyermekei vagyunk.

A Ne csüggedj, kicsiny sereg! biztatásnak ezért nincs elfogadható foganatja. (Szívedet ne rémítse meg sok ádáz ellenséged! Bár dühük ellened fordul, s te felsz, és könnyed kicsordul: Nem árthatnak tenéked.) Csak a nagyon erős hit készletet a meglapulásra, a mindent tűrően túl, - ellenállásra.)

Békássy Albert barátom megkért kísérjem el a havonként ismétlődő istentiszteletekre. Húsz-huszonöt híve van a Molnár-Veress Pál lelkesznek. Prédikációi a bibliai múltból jelenbe csapkodnak, szép beszédét dicsértem családi lapomban. Saját lapot jelentet meg, az Északi Magyar Protestáns Gyülekezet nevében, Új Kéve címmel. Felajánlottam neki a Magyar Liget Lélegkondozó rovatát, de azt hiszem, sok száz kilométeres ingázásai miatt erre már nem futja erejéből. Az istentisztelet előtt minden hívőnek jut énekeskönyv. Ülök a hátsó sorban, élvezettel hallatom Albert kiművelt szopránját, papfiúként ismeri az egyházi énekeket, amikor a gyülekezet felügyelését évtizedek óta vállaló malmői fogorvosnő hiányzik, maga ül az orgonához és sziporkázó előjátékokkal járul hozzá az istentisztelet amúgy is emelkedett hangulatához. Találomra felütöm az énekeskönyvet. *Ne csüggedj kicsiny sereg!* – olvasom. Alatta a megjegyzés: Gusztáv Adolf svéd király éneke. Gabricius Jakabnak köszönhetjük dallamát. Az ezerhatszáz éves közepén vetette papírra az ének hangjegyeit a szerző. Kolozsvári őseim bizonyára teli torokkal zengték az eltelt évszázadok vasárnapjain, hiszen a svédek már az 1200-as évektől kapcsolatban álltak az erdélyiekkel, erről azt a régi lundi püspököt kellene faggatnom, akinek levelezését említik a történészek. De nem kíváncsiom a régi múltba. Megrögzött akarnokként a jövőt firtatom csekély múltamban is. Elemi iskolás koromban lemezjátós Orion rádiónk skáláját mozgatva kíváncsiam hallgattam a malmői rádiót, távoli tikos világnak hittem. A gyakran emlegetett groteszkre magyartalanított jelszavam (Ne

hagyjunk fel a csüggedéssel!) értelmesre igazított kívánságát olvasom most az énekeskönyvből a véletlen folytán. Isteni sugallat? Valami arra int, nem zárhatom le ilyen egyszerűen ezt a furcsaságot. Nem vehetem babonás jelnek, intésnek, de érzem, hogy figyelmeztetés. A véletlenek agyamba nyilalló rendeződése, amelyhez hasonlóval már találkoztam életemben. A fiam halálakor például.

Illusztráció: Buday Károly erdélyi képsorozatából